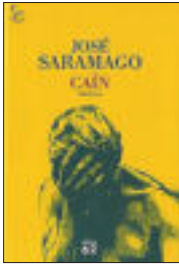

LA REBOTIGA

Reinventant Caïn

Una novel·la amb dos protagonistes, Caïn i Déu. José Saramago reinterpreta amb humor i irreverència una de les històries més conegudes i repetides al llarg dels segles: el primer assassinat de la humanitat. El Nobel portuguès s'hi qüestiona temes com la divinitat i el conjunt de normes i preceptes que s'estableixen al seu voltant, considerats tabú per moltes civilitzacions. *Caïn*. José Saramago. Edicions 62. 142 pàgines. 18,50 euros.

50 anys d'Astèrix

Entre els actes que celebren el mig segle d'Astèrix i Obèlix, els gals universals creats per Goscinny i Uderzo, hi ha la publicació d'aquest àlbum format per històries curtes que s'han anat quedant, la majoria, inèdites al llarg d'aquests anys. Ara, Uderzo ha intentat d'unificar-les en una única història: l'aniversari d'aquests personatges i els regals que van rebent dels habitants del poblet. *L'aniversari d'Astèrix i Obèlix: el llibre d'or*. R. Goscinny i A. Uderzo. Salvat. 53 pàgines. 12 euros.

La llibertat és en un mas

Pres en un camp de concentració francès durant l'ocupació nazi, en Vinyals no cap en si d'alegria en veure que li permeten treballar en un mas de la comarca. Content de recuperar una certa llibertat, es dirigeix al mas de les germanes Josette i Lluïsa. Aviat s'adona que no és com s'havia imaginat, ja que esdevé l'objecte de desig de les dues germanes i s'acaba trobant enmig d'una disputa ferotge en un clima d'extremada sensualitat. *Les folles del mas*. Ferran Canyameres. Ensiola editorial. 122 pàgines. 15 euros.

Lletres

JORDI COCA Escriptor

“Christa Lem feia de pont entre Bocaccio i el Raval”

JACINTO ANTÓN

Novel·la fosca i sensual sobre una època irrepètible, dels primers setanta fins a l'inici de la transició, sobre uns ambients inoblidables, els de la nit barcelonina, i sobre una figura rutilant, l'estriper Christa Leem, transmutada aquí en la genial i inaprensible Carla, *La nit de les papallones* (Edicions 62) es llegeix amb fascinació i melancolia. Apareixen en les seves pàgines indrets i persones que componen una veritable geografia del record i un *who's who* d'aquells anys predemocràtics tan plens d'esperances i anhels de llibertat. L'autor, Jordi Coca (Barcelona, 1947), ha volgut fer un retrat d'aquell món, centrat en el *music-hall*. “No sóc nostàlgic”, afirma sorprenentment.

Pregunta. L'optalidon, el carrer Conde del Asalto, la Bodega Bohemia, les *heces en melena*, Camus, la coca tallada amb cavall... Quant temps ha passat.

Resposta. Sí.

P. El Drugstore de passeig de Gràcia...

R. Déu n'hi do si hi havia robat llibres.

P. Jo tot Herman Hesse.

R. La imatge d'una jove amb ulleres fosques de matinada a la barra del Drugstore és una icona de l'època.

P. Com se li va ocórrer escriure *La nit de les papallones*?

R. A mitjans dels 70, amb Joan Castells i Joan Fontcuberta, volíem fer un llibre que documentés el que havia estat El Molino. Ens vam passar un any anant-hi dues vegades la setmana. Era l'època en què hi treballava Christa, a qui ja havia vist abans a Barcelona de Noche. Em va quedar latent la idea d'escriure alguna cosa. Més tard, fa uns deu anys, la Rosa Regàs em va demanar que escrigués una història per a un llibre col·lectiu sobre Barcelona i vaig escriure *lo del Molino*, i vaig pensar que faria una novel·la; i després, un dia, se'm va ajuntar tot, i així ha anat.

P. L'ha centrat en Christa Lem.

R. Vaig pensar en aquella espècie de musa, de deessa de l'època d'abans de la transició, i en com, vital i vulnerable, va ser víctima

d'ella mateixa i de l'ambient.

P. És un de la legió d'admiradors de Christa?

R. En realitat no, no ho vaig ser mai; m'interessa l'època i personatges com Brossa, però ella no especialment, no per ella mateixa. No crec que fos tan important. Tot i que a la novel·la hi ha un homenatge. Hi ha un punt dolorós en la meua relació amb ella i és que no vaig saber que s'havia mort fins al cap d'uns mesos.

P. Quin creu que era el seu secret? Descriu molt bé la fascinació que provocava amb els seus stripteases.

R. Era un animal escènic, sens dubte, però l'èxit que tenia s'ha d'entendre per contrast amb el que es feia llavors. Era una cosa completament diferent.

“A ‘La nit de les papallones’, Christa és símbol d'un moment efímer”

“A la novel·la hi ha molts personatges reals: Brossa, Ocaña, Joan Estrada”

P. I el tanga era una peça molt inusual, que curiós.

R. Cert.

P. Per què aquesta mena de biografia de ficció, amb Christa convertida en la Carla? Recorda una mica altres novel·les-biografies d'actrius, *Blonde*, de Joyce Carol Oates sobre Marilyn o *Ingrid Caven*, de Jean Jacques Schuhl.

R. No és un *biopic*, Christa Lem és una excusa per parlar d'un moment i d'un fenomen, i de com totes les il·lusions pures d'aquella època d'abans de la transició van ser sacrificades i la transició va ser el que va ser. El títol ho diu *La nit de les papallones*, les papallones que volen un instant únic de resplendor. Com elles, Christa és el símbol d'aquell temps fugaç

d'il·lusions efímeres, un temps caòtic, molt embrollat però ple d'esperança.

P. Christa-Carla li permet d'anar de baix a dalt en la societat barcelonina, abraçar-la tota.

R. Fa de pont entre la Barcelona perfumada del Bocaccio i la del Raval. Curiosament, és la primera, l'alta, la que la destrueix.

P. Vostè parla d'Ocaña, de l'Arte Povera, del Lord Black; també hi havien Les Troubadours, *Flowers*, el teatre independent, l'amor flexible... Quina època tan fantàstica.

R. Hi havia la possibilitat d'un món radicalment nou. I no ho va ser. El que va sorgir va ser molt semblant al món vell.

P. Quines diferències hi ha entre la Carla de la novel·la i la Christa Leem real?

R. Vaig inventar la Carla perquè no volia estar obligat per la figura real de Christa. Em feia nosa haver de ser fidel. La diferència essencial és que Christa no va tenir mai aquella deriva cap a la part fosca que caracteritzava la Carla. Això de dormir pel carrer o tendir a la prostitució. L'episodi del seu ingrés al Patriarca és inventat.

P. Quant hi ha d'autobiogràfic en el personatge del narrador, el periodista que descobreix l'estriper?

R. Res. No ens assemblem. És un mal tipus, miserable i cada cop més despreciable.

P. Vaja, doncs sembla tenir una fixació gairebé romàntica amb la protagonista.

R. No, de romàntic res. Hi ha aquella escena en què s'aprofita d'ella quan està borratxa... i després l'oblida completament durant tants anys. Es vanaglorieja d'haver-la llançat ell amb els seus articles però mai no l'ha controlat.

P. És curiós que el narrador escriu en català, donat que prové de la premsa del Movimiento.

R. Això mostra una deriva en ell, interessada potser.

P. Quina sorpresa trobar-se Joan Estrada de personatge a la seva novel·la.

R. La idea era fer-la molt realista, amb noms autèntics, com Estrada, la Señora Fernanda del Molino, Brossa

Art, vida i reconstrucció d'una època

LLUÍS MUNTADA

La nit de les papallones

Jordi Coca

Edicions 62

205 pàgines. 19,50 euros

La prolífica trajectòria literària de Jordi Coca (Barcelona, 1947) revela l'obra d'un escriptor amant a aplicar contrapunts en les seves pròpies línies temàtiques i expressives. Depurada fins a l'extrem, la narrativa d'aquest autor presenta importants punts d'inflexió. I sobretot a partir de *Mal de lluna* (1988), segella una aposta per la transparència. La literatura de Coca ha assolit la virtut de la claredat. Tota piròtècnica retòrica hi és sacrificada en benefici d'un estil fluid i natural, que, comparable al cas d'Augusto Monterroso, transmet la falsa aparença de fàcil factura creativa. Des de *Lena* (2002) Coca ratifica un vast domini dels re-

ursos expressius que exigeix la novel·la, consolidant-se —al costat de Jaume Cabré, Julià de Jòdar i Emili Teixidor— com un dels actuals mestres catalans en aquest gènere.

A *La nit de les papallones* —obra guanyadora del Premi Sant Joan 2009— es reiteren dues de les línies de força predilectes de la novel·lística d'aquest autor: l'exploració del món contemporani i l'exposició d'una condició humana sempre sotmesa al moviment pendular entre instints i convenció social. Si a *Els Lluïsos* (1971) s'abordava la Barcelona dels anys 50, a *La dona del ball* (2007) els últims dies de la República i a *Sota la pols* (2001) una crònica de la postguerra, ara, a *La nit de les papallones*, resseguint les passes d'una estriper, l'autor cobreix un altre bloc temporal tot endinsant-se en el món del *music-hall* de la

Barcelona de finals dels 60 fins a les darreries dels 70, una època molt capitalitzada literàriament per la *gauche divine*. Si a *Sorres blanques* (2006), a *Lena*, i a *Les coses febles* (1983) i a *Cara d'àngel* (2004) s'examinava el difícil equilibri d'uns protagonistes que confrontaven els seus desitjos idealitzats amb la realitat prosaica que els envoltava, a *La nit de les papallones* també es recreen aquests punts nodals. Però intensificant-ne el vitalisme que procuren els avatars tumultuosos de la vida d'una artista que es debat entre l'imperatiu vehement dels sentits i la brida de la sensatesa que li intenten imposar els que l'estimen.

La nit de les papallones relata la vida de Carla, una estriper fictícia inspirada en la figura real de Christa Lem, la cèlebre artista que a finals dels setanta es va convertir en musa de la intel·lectualitat d'es-

querres i del poeta Joan Brossa. Amb ressonàncies d'*El professor Unrat*, de Heinrich Mann —obra popularitzada pel film *L'àngel blau*, de Sternberg—, la novel·la s'organitza a partir de la veu en primera persona d'un periodista que treballa en un diari del Movimiento i que després de descobrir una fotografia de Carla a la secció de necrològiques, reconstrueix la vida d'aquesta dona, de qui havia estat encaterinat i a qui no havia vist al llarg dels darrers vint-i-vuit anys. Prodigant l'efecte d'un temps cristal·litzat i combinant els testimonis de la gent més propera a Carla, la novel·la no només és un fris que exposa les marques d'una època (bohèmia, dits tacats de nicotina, teatre de *varietés*, porros, heroïna, coca, gintònics, Bocaccio, Lord Black, comunes anarquistes, grisor franquista preludiant la grisor de la Transició...), sinó que

també és la reflexió corprenedora al voltant d'un impuls artístic nascut de la soledat radical i la desemparança d'una dona que sobre les bases feblíssimes de la seva vida íntima alça una estètica poderosa.

En alguns moments el lector pot sentir que la història es dilata massa, que s'abusa de la delicada tècnica de l'èfrasi, i que per fer emergir el ric fons existencial de la novel·la no calia exposar tota la minuciosa logística de El Molino. Però aquestes percepcions queden compensades per la saviesa narrativa. *La nit de les papallones* concitarà el gaudi del lector que sap aturar-se en els meandres de les paraules, en l'art de la composició i en els sentits subtils d'una obra polièdrica. Un narrador que es va desvelant a partir del que ell relata sobre els altres, la renúncia a l'amor passional en favor de l'auto-protecció, una crítica finíssima a l'avantguardisme i a l'establishment polític de l'època, i la revelació d'un art fet de carnalitat —gens sotmès a la fatuïtat de l'intel·lectualisme—, converteixen aquesta novel·la en una assaonada mesura vital i literària.

L'escriptor Jordi Coca, retratat al bar Borrell del Paral·lel. / CONSUELO BAUTISTA

sa, Ocaña, etcètera. Tot havia de ser molt versemblant. Però també hi ha molta ficció.

P. És increïble com amb unes pinzellades recrea tan bé aquell món de la Barcelona d'abans de la transició.

R. No he volgut fer un document, una cosa exhaustiva, sinó una novel·la. Però el que hi poso és molt exacte. Estic content perquè molta gent m'ha dit que han reviscut l'època amb la novel·la, Ventura Pons, per exemple, que havia dirigit en cine a Christa.

P. Què li ha suposat submergir-se en aquell passat?

R. Emocionalment? No gaire. D'al-

tres vegades més, en escriure *Sota la pols*, per exemple, vaig reviuire coses doloroses de la relació amb el meu pare i de la infància. En canvi, tècnicament m'ha costat molt.

P. Barcelona ara i llavors.

R. Ara és infinitament més agradable com a ciutat, s'ha obert al mar. Però ha perdut personalitat. Era sòrdida però amb molta vida.

P. A la novel·la no sembla que Boccaccio li inspiri simpatia.

R. En absolut, era dels rics. No vaig tenir mai carnet.

P. Vaja, jo sí.

R. Christa també, el conserva Estrada.

ELS VOSTRES CLÀSSICS

Bizanci

JORDI LLOVET

Un estudiant d'Història em fa saber que aquest és l'últim any que, a la seva facultat, s'imparteix un curs sobre "Història de Bizanci". És una conseqüència més del malaguanyat Pla Bolonya, pla positiu per a les branques tecnocientífiques, però devastador per a les branques d'humanitats. No es morirà ningú pel fet que deixin d'informar-lo sobre aquest Imperi que va rellevar l'hegemonia de l'Imperi romà a partir de Constantí; però, a aquest pas, a Història acabaran ensenyant justament els esdeveniments que tothom ja sap: els que abracen els anys de vida i experiència dels alumnes.

Bizanci va ser important per moltes raons —entre elles, per aturar l'expansió del turc i dels musulmans durant una colla de segles—, però avui en destacarem tres, a partir de la lectura d'un llibre esplèndid que s'acaba d'editar: Judith Herrin, *Bizancio. El Imperio que hizo posible la Europa moderna*, Barcelona, Debate, 2009. Aquestes tres coses són: *a)* la difusió de la forquilla a Occident; *b)* la sòlida institució dels eunucs, i *c)* la supervivència de la llengua grega àtica fins a la fi de l'Imperi (1453), i les seves conseqüències en el gran episodi de l'Humanisme italià.

La forquilla ja s'havia fet servir a l'època de l'Imperi romà, però quan Roma es va esmicolar sota l'embat de tota mena de bàrbars —inclosos els bàrbars que va generar la pròpia Roma—, els únics que van conservar-ne l'ús, al continent, van ser els bizantins. Norbert Elias va arribar a afirmar, al seu llibre cabdal *El procés de la civilització*, que la propagació de la forquilla havia estat, a Occident, un dels emblemes de la seva superioritat cultural. Sembla que el giny va arribar a Itàlia via Venècia, ciutat en la qual Bizanci va construir un dels seus monuments més emblemàtics, tan visible avui com fa més de mil anys: la catedral que domina la plaça de Sant Marc. Les relacions militars i comercials entre Bizanci i Venècia van assegurar, durant segles, contactes molt estrets entre les dues ciutats —també amb Nàpols, Bari, Pisa i Gènova—, i gràcies a aquest tràfic constant de mercaders, soldats, escrivans i diplomàtics, la forquilla va començar a fer-se servir a molts punts d'Itàlia. Al clergue Petrus Damianus li va semblar una mostra del caràcter alambinat i "dandi" dels bizantins, i va desaprovat l'estri, com desaprovava que l'emperadriu Argyropoulaina es banyés amb aigua de pluja, i no, com ho feia tanta gent, amb aigua bruta: en el fons, tenia enveja de la sumptuositat de les formes de vida bizantines. Al final, com s'ha dit, la forquilla es va

imposar, i per això avui no mengem amb els dits.

Els eunucs van resultar, a Bizanci, una de les institucions més rellevants que un es pugui imaginar. Al preu de perdre els tan valuosos atributs masculins, molts fills de les més nobles famílies de l'Imperi van convertir-se en una casta administrativa i de palau que va tenir un paper fonamental en el regiment de la cosa pública, les aliances matrimonials, i, sobretot, la salvaguarda de l'honor de les dames cortesanes, les quals, en companyia d'homes sense genitals, no patien les sempre incòmodes conseqüències de la tan habitual fúria hormonal masculina. L'Església bizantina veia amb bons ulls que els eunucs abraressin la vida clerical, extrem que, sens dubte, li va estalviar els escàndols que avui esquitxen, en especial, l'església catòlica dels Estats Units. Eren bona gent, sense pèl, menuda, carapllens i simpàtics; i, sobretot, cantaven amb un dels timbres més seductors que mai hagi donat a la història de la música: tant, que els papes de Roma també van tenir-ne, i fins al

segle XX: hi ha una raresa discogràfica en què Alessandro Moreschi, l'últim *castrato* del Vaticà, canta, en temps de Lleó XIII, un *Ave Maria* de Schubert que esgarrija.

De les tres coses que hem volgut subratllar, la més important va ser

que Bizanci va viure tota la seva història sota el signe d'una síntesi de les cultures grega, llatina i cristiana. El grec era la llengua oficial i natural de l'Imperi, i, essent com era un "Estat" en certa manera "de nova formació", sense passat gloriós, va tenir sempre un respecte i un amor impressionant i robust, comparat amb la resta del continent, per la llengua de l'Àtica i per les literatures arcaiques i clàssiques gregues. Quan a Europa només es feien versos lascius i poemes pornogràfics en llatí, els escolars bizantins encara feien classes de gramàtica i de retòrica sobre la base de l'èpica homèrica i molts altres autors de la tradició grega. Per això, poc abans que l'Imperi es desmembrés, savis de Bizanci, com el filòleg Manuel Crisoloras, van visitar ciutats del Nord i del Sud d'Itàlia per ensenyar-hi una llengua que, a Occident, ja semblava perduda per sempre més. El cardenal Besarion, de la seva banda, va llegar a Venècia una biblioteca importantíssima per aprendre-hi el llegat filosòfic i científic grec, i "aprendre-hi dels seus savis". Gràcies a tot això Itàlia va poder donar, a partir de mitjan segle XV, les mostres de cultura humanística que encara perviuen a Europa, malgrat, ai las, les pèrfides intencions dels signants del Pla Bolonya: bàrbars de l'última fornada!

"Bizanci ens va donar

la forquilla, els eunucs

i la llengua grega"

Río renuncia a les Olimpíades.*